

na tem področju speljani v zadnjih desetletjih, in sicer socialnoekonomске in prostorske analize južne Koroške na primeru štirih vasi (Dob, Globasnica, Čahorče in Ločilo) iz leta 1971 in disertacije o starejših hišnih imenih v Dobu iz leta 1965 (Hubert-Fabian Kulterer, Die Haus- und Hofnamen des Jauntales).

Prikazano delo tako resniza le drobce iz življenja Doblancov, vendar tiste pomembne za poznavanje njihovih življenjskih razmer. Zarisuje temeljne premike v gospodarskem, socialnem in duhovnem pogledu, kjer je mogoče v zadnjih desetletjih ugotoviti vse večjo odvisnost od šir-

ših razvojnih poti, na katere Doblanci sami ne morejo neposredno vplivati. Take raziskave pa jih, po mnenju piscev, kljub temu spodbujajo k zavestnejšemu spremljanju družbenega dogajanja. »S tem pa se vaščanom in ne samo njim odpirajo tudi možnosti za aktivnejše soodločanje in vplivanje na družbeno dogajanje v njihovem vsakdanjem življenjskem okolju. To je tudi eden izmed idejnih ciljev raziskovanja, ki naj bi bolje omogočal reflektiranje družbenega konteksta, v katerega so posamezniki vključeni: od socioekonomskega in prostorskega razvoja vasi preko razdelitve družbene moči (institucional-

ne, politične, gospodarske, kulturne), etnične podobe vasi in vsega dogajanja v tej zvezi, predvsem vprašanja jezikovne komunikacije.« (str. 8) V tem pogledu najbrž življenjski problemi Doblancov ne bi bili izjemni, če ne bi bili »obremenjeni« z narodnostnimi vprašanji in zavestjo kot zapletenim sistemom etničnega, socialnega in političnega. Včasih se razločno pokažejo v vsej ostrini, še pogosteje pa so vtanki v mehanizem nezavednega. Da so bila vsa navedena spoznanja najprej posredovana Doblancu na javni predstavitvi raziskave, samo še potrjuje strokovni in narodnostni pomen takih raziskav.

Ingrid Slavec

Radoman Kordić

NASILJE SVAKIDAŠNJICE

Slovo ljubve, Beograd 1980, str. 24—26, 34—36, 86—89 in 153—155.
Prevedla S. Žižek in R. Močnik.

V reviji Problemi (6-8, 1981) je izšel prevod odlomkov iz knjige R. Kordića pod naslovom Nasilje vsakdanjosti. Kakor sta opozorila v uvodu že prevajalca, sega delo po ustaljeni delitvi znanstvenih disciplin na področje psihologije, sociologije, etnologije in semiotike. Ob njem se znova pokažeta potreba po povezovanju obstoječih znanstvenih disciplin in prednost takega dela. Seveda pa so najpomembnejši rezultati, ki so plod takšne načina raziskovanja.

Kordić se loteva predmeta, ki si ga etnologi

jemljemo za svojega in s katerim skušamo dokazati obstoj in samostojnost naše vede, saj je prav preučevanje vsakodnevnega življenja (to je termin, ki hitro najde povezave in asociacije v terminih kakor so način življenja, življenjski stil in tudi z etnološkim pojmovanjem ljudske kulture) ena od tistih najpomembnejših dejavnosti etnologov in področje, s katerim je povezan razvoj sodobne slovenske etnologije od 60. let naprej. Z zajetjem te problematike je etnologija pridobila na aktualnosti, sama v sebi se je revitalizirala. Vse-

kakor pa se tudi etnolog zavedamo, da ta problematika ni naša »last«, da sega na področje številnih drugih znanstvenih disciplin, ki se bolj ali manj uspešno lotevajo vsaka iz svojega zornega kota. In te raziskave so naši stroki le v pomoč, etnolog mora biti z njimi seznanjen in jih pri svojem delu kritično uporabljati.

Kakor sem že omenila, se Kordić loteva analize vsakdanjosti in sicer tiste problematike, ki sta ji prevajalca rekla »nezavedna ideološka fantazmatika«. Prav to je področje, ki bi moralo

(vsaj po mojem mnenju) biti za etnologe zlasti zanimivo, in preučevanja bi se morali čimprej in in v čim večji meri lotiti prav mi, saj je narava predmeta etnologije takšna, da se ne da ustrezno, vsestransko analizirati brez upoštevanja dejavnosti, ki koreninijo v nezavednem — in to so vse človeške dejavnosti. Za to pa je potrebno poznati mehanizme nezavednega kot takega.

Kordić se loteva problema vsakdanjosti iz subjektivne plati, problem skuša analizirati na nivoju individuuma. Pri tem se opira predvsem na izsledke sodobne psihoanalize. Tak pristop je nam etnologom tuj, saj skušamo posameznika vedno obravnavati v okviru družbene skupine (manjše ali večje) — če ne drugače kot pripadnika neke nacionalnosti. To pa še ne pomeni, da Kordićev pristop za etnologe ni zanimiv, nasprotno. Menim, da je nujno potrebno tudi za nas poznavanje mehanizmov v človeku in individuuma obravnavati kot družbeno bitje. Da pa bi nam to uspelo moramo poznati tako raven individualnega kakor družbenega. Ta nivoja sta v razredni družbi ločena; zlasti še meščanski red je poudarjal prepad med njima. Tako je obstoj vsake sfere zase realnost, ki se je mora znanstvenik zavedati, hkrati pa se mora zavedati, da to ni bistvo človeške družbe, človeškosti, ampak je potrebno na to gledati z vidika razvoja človeške zgodovine in posebne stopnje v njej. Te delitve ne smemo jemati kot dane in večne, spremljati jo mora perspektiva »skoka iz kra-

ljestva nujnosti v kraljestvo svobode.« (Marx), analizirati jo je mogoče le s pozicije razrednega boja. Vsak znanstvenik, ki se ukvarja s to temo in jo hoče kompleksno zajeti kot celoto, mora skozi to delitev v procesu raziskovanja, delitev, ki se kaže tudi v različnih metodah preučevanja obeh ravni. In spet smo pri vprašanju ki se mi ves čas odpira pa naj ga skušam odpraviti tako ali drugače — vprašanju ustaljene delitve znanstvenih disciplin. V zvezi s tem so mi najbližja Horkheimerjeva razmišljanja.

Ta delitev temelji v sistemu, ki znanosti daje mesto v obstoječi delitvi dela, jo ima le za eno od dejavnosti v produkciji. S tem pa znanost ni dialektično zajetje totalitete. »V tej predstavi se ne prikazuje realna družbena funkcija znanosti, ne to, kar teorija pomeni v človeški eksistenci, temveč samo, kar pomeni v ločeni sferi, v kateri nastaja v zgodovinskih okoliščinah . . . Je pa neko človeško vodenje (»krično«), ki ima za svoj predmet družbo samo. Usmerjeno ni le k temu, da bi odpravilo kakršne koli nepravilnosti; mnogo bolj se mu zdi, da so le-te nujno povezane s celotnim ustrojem družbene stavbe . . . kritična teorija družbe kot celote je ena sama razvita eksistencialna sodba.« Kritična teorija zajema okvir, pogojen s slepim medsebojnim učinkovanjem posameznih dejavnosti, se pravi dano delitev dela in razredne razlike kot funkcija, ki izvira iz človeškega delovanja in jo je nemara moč spraviti tudi pod plansko odločanje in umsko postavitev

ciljev. Kritični subjekt je v zavestnem protislovju: na eni strani spoznava sedanji način gospodarjenja in kulturo kot produkt človeštva na določeni stopnji in se identificira z njo — to je njegov lastni svet, na drugi strani pa ta svet ni njegov, je svet kapitala. (Po Horkheimerju)

Kordić uporablja v delu zglede iz življenja Črnogorcev in pri tem uporablja etnološko literaturo s področja duhovne kulture — »preprosto zato, da bi soočil teoretska razmišljanja s surovim življenjem, ki mi je blizu, ki je tudi moje življenje.« (Kordić)

V prvem od štirih prevedenih odlomkov se avtor loteva problema uporabe jezika, ki izhaja iz dogajanja življenja, »zaznamuje premeščanje središča življenja ali premeščanje življenja iz središča«. Pri tem je uporabil zglede iz etnologije Črnogorcev, zlasti se je osredotočil na odnose Črnogorec — zgodovina.

Drugi odlomek analizira reklo »Zlu ne trebalo«, ki je pogost in vendar nejasen. Kordić se loteva tega problema z analizo pomena besede zlo in sinonimov, ki se zanjo uporabljajo, prek žrtvovanj predkrščanskemu bogu Črnobogu. Kordićeva ugotovitev je, da »ta obrazec razbija jezikovno ideološko nasilje, vsakdanjost, in da je tudi sam vrsta nasilja ozioroma, da izpričuje osnovno protislovje govora, ki se hoče s pripovedovanjem izničiti kot govor.« (Kordić)

Naslednja razmišljanja o fantazmi Srbov oz.

srbskih intelektualcev v zvezi s njihovim črnogorskim poreklom, je avtor uvedel s kratko osvetlitvijo problema poistovetenja matere in prostora. Stopnja poistovetenja ni nespremenljiva, jedro sprememb je v nezavednem. »Fantazma o črnogorskem poreklu ne priznava prvobitnega poistovetenja Srbije in (pra)materinega telesa, kar pomeni da se z njo najprej izraža ontološka negotovost . . . Te fantazme nasprotno zdaj delujejo tudi kot sestavni del realnosti.« (Kordić)

In kot v vseh prejšnjih odlomkih se tudi v zadnjem loteva problema nezavednega, njegovega preganjanja iz življenja, nadzorstva nad njim. »Toda nezavedno zablokirano na eni strani, se prikaže na drugi strani.« (Kordić) In tako nastane paradoksalna situacija: na eni strani imamo predpise, katerih cilj je, da zadržijo osebo v zakonjenem sistemu razmerij tako, da preprečijo manifestiranje nezavednega; po drugi strani pa iz prej povedanega sledi da »predpis ne more doseči tega, da ne bi deloval zoper sebe« (Kordić) Sledijo kratke analize dejanj, s katerimi Črnogorci nadzirajo sanje, in analize t. i. Tovijinih noči.

Avtor vsak problem najprej na kratko predstavi z odgovarjajočimi fragmenti iz psihoanalitične teorije, poda bistvene teoretske osnove problema. Na zgledih iz življenja Črnogorcev skuša odgovoriti nanj in ga precizneje pričvrstiti v teoretski okvir, ta okvir zapolniti z vsebino. Tako ne bi mogla razdeliti prispevka na »teoretični« del in na zglede, ki bi ga le potrjevali. Prav gotovo je ena največjih kvalitete navedenega dela enakovrednost, medsebojna pogojenost, dialektični odnos med »teorijo« in deskripcijo nekega realnega dohodka v življenju. Teorija služi deskripciji tako, kakor ta omogoča teorijo. Že sama deskripcija je teorija. Pomembnosti omenjenega odnosa bi se morali zavedati zlasti etnologi, ki imamo pri svojem delu neizogibno opraviti s primeri, s konkretno prakso. Saj je že Hegel vedel, da če dejstva ne ustrezajo teoriji, toliko slabše za dejstva, ali da so dejstva dejstva samo v osvetlitvi neke teorije.

Avtor je zglede jemal iz del etnologov: V. Karadića, S. Dučića, T. Đorđevića, V. Čajkanovića, S. Trojanovića in iz lastnega življenja tako, da bi mu še tako zagrizen »terene« odpustil po-

popolno abstinenco igrice z imeni, številkami in citati informatorjev. Njegovo stališče raziskovalca do danega predmeta raziskovanja v tej točki sovpađa z idejo osebne vpetosti raziskovalca v konkretni realni svet, ki jo je izpostavil marksizem.

»Antropologija nam nudi veliko bolj ali manj zelo preprečljivih razlag odlaganja zakonskega razmerja. Navedel bom zgolj mnenje, da tako zamotimo zle duhove, ki ne smejo zvedeti prave ure zakonskega dejanja, ker bi lahko škodili mladoporočencema. To mnenje omenjam zato, ker predstavlja nevarnost, ki jo prinaša spolno dejanje mladoporočencema. Za kakšno nevarnost gre, tega antropologija ne pojasni; brez pomoči psihoanalize tega verjetno tudi ne more pojasniti.« (Kordić) In tu se nam Kordićev prispevek pokazuje kot nadgradnja uporabljene etnološke literature, kot tista enostranskost brez katere ni celovitosti. Zaključila bom z željo prevajalcev, ki se jima pridružujem: ». . . da bo kaj podobnega nekoč napisano tudi o Slovenceh.« To pa mora vsak od nas vzeti nase.

Sabina Maroša